

spektakla: ovde, na početku, nema ni perja ni krzna (od preciznih krojača mordenih pelerina i velova), niti izvornih ustručavanja i pretvaranja, — nespretnih koraka, nespobnih za plesove, devojku neprestano vreba nepokretnost i naročito »tehnička« nezgoda (opiranje slipa, haljine, nasisnjaka) koja pokretima obnaživanja daje neочекivanu važnost i koja ženi uskraćuje alibi umetnosti, utočište u predmetu, zatvarajući je u stanje slabosti i zastrašenosti.

Međutim, u *Mulen-Ružu*, ocrtava se odstranjanje jedne druge vrste, verovatno, tipično francusko, koje, pak, gada manje na uništavanje erotizma, a više na njegovo nadvladavanje: prikazivač pokušava da dā strip-tease jedan umirujući malogradanski status. Pre svega, strip-tease je sport: posoji strip-tease Klub koji organizuje zdrave utakmice iz kojih pobednici izlaze okrunjeni, obdareni poučnim nagradama (pretpisana na lekcije fizičke kulture), romanom (koji može da bude samo *Onaj koji gleda Rob-Grijea*) ili korisnim vrednostima (par najlonških čarapa, pet hiljada franaka). Zatim, strip-tease je izjednačen s *karijerom* (početnice, poluprofesionalke, profesionalke), to jest s cjenjenjem uvežbavanjem jedne specijalnosti (scriptizete su kvalifikovane radnice); čak mu se može pridati i magijski alibi rada, *sklonosti*: takva devojka je »radoviđena« ili »uspela« je da ispunji svoja očekivanja ili, naprotiv, »čini svoje prve korake na vrletnom putu strip-teasea. Najzad i naročito treba primetiti da su takmičarke socijalno situirane: ta je prodavačica, ona druga sekretarica (ima mnogo sekretarica u Strip-tease Klubu). Odve strip-tease врача prava oduzeta sobi, familijarizuje se, pobužda. Kao da su Francuzi, nasuprot američkoj publici (bar onom što se tako naziva), a sledeci nezaustavivu težnju svog društvenog statusa, uspeli da sačuvaju erotizam kao kućno vlasništvo zajamčeno albijem nedeljnog sporta, čak i više no kao magijski spektakl: tako je u Francuskoj strip-tease nacionalizovan.

VELIKA PORODICA LJUDI

U Parizu je prikazana velika izložba fotografija, čiji je cilj bio da pokaže univerzalnost ljudskih pokreta u svakodnevniči svih zemalja sveta: rađanje, smrt, rad, znanje, igra, svuda propisuju ista ponašanja; postoji porodica Čoveka.

The Family of Man, to je izvorni naslov ove izložbe koja nam je došla iz Sjedinjenih Država. Francuzi su je preveli: *La Grande Famille des Hommes*. Time je ono što je u početku moglo da odgovara izrazu zoološkog poretka, ovde, zadržavši, jednostavno, sličnost postupanja, zajedništvo roda, obilno moralizovano i sentimentalizovano. Upitimo odmah na dvoznačni mit o ljudskoj »sjajnjici«, koji daje alibi čitavom jednom delu našeg humanizma.

Ovaj mit funkcije u dva vremena: najpre se potvrđuje razlika ljudskih morfoloških, naglašava se egzotizam, pokazuju se beskrajne varijacije vrste, raznolikost boja kože, tipovi lobanje i upotrebe, slika sveta se proizvoljno pavilionizira. Zatim se iz ovog pluralizma magijski izvlači jedinstvo: čovek se svuda na isti način rađa, radi, smeje i umire. Ako se u ovim činovima skriva još nekakva etnička posebnost, onda je nju mogućno razumeti tako kao da u osnovi svake od njih postoji jedna identična »priroda«, da je njena različitost samo formalna i da ne osporava postojanje zajedničke matrice. Očito da iz ovoga proizlazi postavljanje ljudske biti, i, evo, Bog se uvodi u naš Izložbu: raznolikost ljudi iskazuje njegovu snagu i njegov sjaj, zajedništvo njihovih pokreta raskriva njegovu volju. To je ono što nam govori prospect izložbe, koji nas perom Andre Samsona uverava da bi »ovaj pogled na ljudsku sudbinu trebalo pomalo da sliči pogledu koji Bog baca na naš maleni i prefinjeni mravljak«.

Spiritualistička namera naglašena je na vodima koji prate svako poglavje Izložbe: ovi navodi su često poslovice »primitivne«

misli i izreke iz Starog Zaveta. Sve one objavljaju većnu mudrost i niz proverenih istina koji ishode iz Istorije: »Zemlja je majka koja nikada ne stari; Jedi hleb i so i govoristi istinu«, itd. To je kraljevstvo gromskih istina, povezivanje razdobljâ čovečanstva na najneutralnijem stepenu njihovog identiteta, tamo gde očeviđnost truizma ima vrednost samo u kruhu čisto »poetskog« jezika. Sadržaj i foto-dejstvo slika, izlaganje koje ih opravdava, ovde sve ide na to da potisne određujuću težinu Istorije: mi smo zadržani na površini identiteta, sentimentalnošću sputani da prodrobemo u ovu potonje područje ljudskog ponašanja, u područje u kojem istorijsko otuđenje uvodi ove »razlike« koje mi, ovde, sasvim jednostavno nazivamo »nepravednostima«.

Ovaj mit o ljudskoj »sudbinâ« oslanja se na jednu vrlo staru mistifikaciju koja se sastoji u tome da se uvek Istorija zamjenjuje Prirodom i smešta na njeno mesto. Sav klasični humanizam postulira da, ukoliko malo pročeprkamo po istoriji čoveka, po relativnosti njegovih institucija ili površinskoj raznolikosti njegove kože (ali zašto se onda ne zapitaju roditelji Emmeta Tilla, mladog crnca kojeg su ubili belci, šta oni misle o velikoj porodici ljudi?), vrlo brzo se dolazi do dublje suštine univerzalne ljudske prirode. Napredni humanizam, naprotiv, mora uvek da misli na to kako da obrne termine ove vrlo stare prevare, da neprestano odbacuje prirodu, njene »zakone« i njene »granicice« da bi u njima otkrio Istoriju i najzad postavio samu Prirodu kao istorijsku.

Primer? Upravo ova naša izložba. Rađanje, smrt? Da, to su činjenice prirode, univerzalne činjenice. No, ako im se oduze Istorija, o njima se nema šta više reći, komentar postaje čisto tautološki. Ovde mi neuspeh fotografije izgleda flagrantan: *ponoviti* smrt ili rađanje ne znači doslovno ništa. Da bi ove prirodne činjenice dosegale do istinskog jezika, potrebno ih je uglatiti u poredek znanja, to jest, potrebno ih je postulirati da bi se mogle preobraziti, tačnije, da bi njihova prirodnost mogla biti podvrgnuta kritici ljudi. Bilo koliko da su univerzalne, one su znaci istorijskog pisma. Nesumnjivo, dete se uvek rađa, ali unutar opštег opsega problema čoveka što nam znači »bit« ovog gesta prema načinima njegovog bivstvovanja koji su u potpunosti istorijski? Da li se dete rađa dobro ili loše, da li staje ili ne svoju majku bolova, da li umire ili ne prilikom rađanja, koji će mu oblik budućnosti biti dodeljen, eto, o tome bi nam naše izložbe morale da govorile, a ne o većnoj lirici rađanja. A u vezi sa smrću: moramo li, zaista, još jedared opevavati njenu bit, a pri tom zaboravljati koliko mi još nešto stvarno možemo protiv nje? Ta moć, moći biti protiv smrti, jeste još sasvim mlada moć, odveć mlada, i mi nju moramo da veličamo, a ne sterilni identitet »prirodne« smrti.

A što reći o radu, koji je Izložba smestila u red velikih univerzalnih činjenica, između rađanja i smrti, kao da se sasvim očigledno radi o istom nizu sudbonosnosti? Mada je rad prastarača činjenica, to mu niko ne smeta da ostane potpuno istorijski. Najpre, zarad onoga što je očeviđno, unutar načina rada, pokreta, ciljeva i profita, nikada ne bi bilo poštено spojiti kolonijalnog radnika sa radnikom na Zapadu u jedan čisto gestualni identitet (zapitajmo, takođe, i severnoafričke radnike u rudnicima zlata što misle o velikoj porodici ljudi). A, zatim, o njegovoj sudbonosnosti: dobro nam je poznato da je rad »prirodan« u onoj mjeri u kojoj je »profiterški«, i da ćemo menjajući sudbonosnost profita jednoga dana, možda, izmeniti i sudbonosnost rada. O ovome radu, u potpunosti istorifikovanom, morali bismo da govorimo, a ne o jednoj većitoj estetici radnih pokreta.

Zato se jako plašim da opravdavaju ceolog ovog adamizma, konačno, ne bude jemstvo »mudrosti« i »lirike«, dano u nepokretnosti sveta, kojom se pokreti čoveka oveko večavaju da bi se bolje opovrgnuli.

Preveo sa francuskog
JOVICA ACIN

vuk milatović

PODNEVNI POGLED

ODRŽAVANJE REDA

Nad našom kućom duvao je ledeni vetr. Pre jutra sam ustajao da ga nadvismim.

U brdu nas ostavljava nepca. Zalivena vinom iz crkvenog bokala.

Ko im muti rumenilo u plovnim zdelama? Dok me ishodu podučavaš biće potrebno Da u tebe poverujem.

Ostani u izdvojenom danu nepodatna Da mi pričaš o poplavi.

ZAVERA

U veliko neverstvo smo zapali: Hoću li nastradati Jer sam strele proneo Složene na pocrnelom štitu?

Svejedno je o kakvom se ishodu radi. Koliko je zaludnih lica u mojoj pratnji: Dručićje nije moglo biti O, crnog događaja!

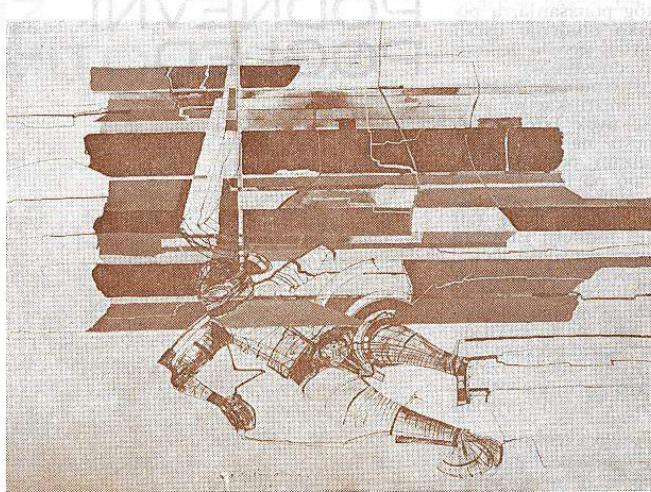
PODNEVNI POGLED

Došli smo u ovu zemlju kao stranci Sa licem pokorenim. Koliko je potrebno svetlosti da bi Na putu progledati? Zadržaćemo se tu do zalaska sunca A onda sa rumenilom Sklopićemo zaveru izabranico.

Nije nam poznato da li će poljski miris U našem stablu da usahne. Na dvorskoj vatri ispaštamo Prazničke grehe. Šta nas čeka na izlazu?

tomislav marijan bilosnić

najava svetlosti

Ljubljen je tko ljubi druge, i pola je taman
kao prazna soba i pola je sjajan kao ljeto sunce.
Pun je ljubavi tko je kao ljeto i zima,
drag je ako nosi košulju kao zastavu
koju narod gleda,
dušu im ako se mačem ne zaštiće.
Žena ga voli ako je bijel kao srebro i ako je voljan
raditi prevelike stvarajući stvari.
Tu ljubav ujedinjuje moć izvora i veličinu mora,
a u njoj je čovjek sposoban bez pogibelji stići
u brda i doline.

Tko dosegne njene gole grudi u vrijeme pravo
steknut će dvostruko lice i natkrilit će sve
visokim travama.
Ljepota se njena ne može steći, trajat će s njome
do samoće koja će je uzeti u tajne.
Bijaše zadovoljstvo, jest kraljevstvo
nevinoš takvu bespomoćnu živjet
i nadmoćan postati njenim mirnim snom.

Ljubav mi je pala na srce i ja nisam više isti.
Tko se promjeniti sa zvijezdama ne umije
mora da se izgubio u beskraju.
Od svakog svijetla što ga primam kroz teške
borove osjećam organj
i tijelo mi svira kao flauta, pa nastajanju.
Ljubavi nema kraja.
Prepun spokoja bivam u tom nemiru vječnom.
Mirim se jedinstvom svemira, a zemlja mi
uzor biva. Nisam li posvema svemoćan i ponizen,
nisam li u svojoj dobroti
bez korjena svoga, a u ljubavi toj
uzvišen do površine.

Tko se spontano uzdiže i ne prisvaja
svoje djelo? Tko se pukotinama uvećava
kad mu ljubav po sebi se ravnja?
Samo od sebe ništa se ne otklanja, sve se obavlja
u javljaju slabosti.
Valja ljudima pokazati da padaju
nemoćni kad carstvo najsnaznije biva.
Pali smo u našem nemoćnom životu, kao veliki
vladar kad vječnost napušta. Tko zadržati kani
stalnost nadahnjuća
mora ljubavi stati sućelice i nositi se s njom
na vodi uzmučenoj. Važno je obnavljati
topljenje leda, dok ne shvatimo što njegovo smrznje
dopušta.

Ti koja čekaš da umjesto mene život Tebe
iscrpi, a meni nadzravlja ljepotom,
odanost svoju prikrivaš i sebe sebi oduzimaš,
a mene zato ništa više nema.
Dobro je, dakle, da tako jednostavno mi zanavjek
ostajemo otkriveni podrijetlu zla.
Umniož svoju ljubav, a onda je podijeli
bez straha kome će pripasti. Svatko od nas, ljubljena,
nosi svoju svjetlost koju tama čvrstom čini.
A iz Tebe dobrota, eto, dolazi kao preobražaj mirvice
u svemir.

Dobrodošla u prostore kamenjara
u koji uporno želimo navratiti vodu. Evo pratnje
pastira, dobra sunca i vesela pjeva,
evo se žurim bijelu košulju da ti donesem.
Samо polako, najprije vrijeme valja otpraviti
u plodna polja.
Kad smo nalutali jedno drugome, ljepotice moja,
ponovno smo životu vratile radost,
i evo bršljana koji nas uzima,
evo ljubavi što nam bira odmorište.
Dobrodošla u skriven kamen, gdje su me ostavili
suncu želeći da procvijetam.

Strpljivošću smrti otkupljivaš mi život.
Ne igraj se pjesmom na dan moga pakla,
jer beskrajno nam dolazi sve bliže.
Ti dozrijevaš u velikoj zdjeli u želji da mi budeš
tako prinješena, a ne znaš da je to samo veliko
pojilište, da se oko nas pletu ukrsi kako bi sami
što gore izgledali, da nam zmiye podmeću kao čuvare
naše sreće.

U svemu te ipak volim,
jer sporazum bijaše sklopljen prije mene i tebe.

Danas kad se s najavom svjetlosti
rušim u čistu noć, djevojka mi dospijeva
zatvoriti vrata dosudene kuće. Nailazi
vijest o smrti,
nose je noćne ptice u ispruženim vratovima.
I doći će na koncu jedan stari prosjak,
uskrsnuti s rukom, kao vijencem za posljednju
milost.

O, draga, ta šutnja slabotu nas obuze.

Uzalud smo nikli s ogrlicom sunčanom.

zicija je veoma širok pojam. Cini se da se radi o kompleksu različitih postupaka. Trebalo bi da u nju, pored ostalog, spada izbor motiva iz skulptivnog kompleksa i linearne niz motiva, možda i linearne nizje parcijskih tematskih struktura. Po svede mesti u razvijanju teme to nisu sasvim srođene pojave, tako da i pitanje njihovog ujedinjenja pod zaglavljem kompozicije može da bude sporno. Stvar treba podrobnijsi ispitati. Njeno rešenje za ciljeve ovog rada nije neophodno. Istina, bilo bi korisno da se pojam kompozicije, ako bude upotrebljavan, proširi na sve vrste teksta i u uopšte.

Tzv. kompozicioni postupak (zove se i stilski postupak) usko je povezan sa krisztalizacijom parcijskih tematskih struktura. Deskripcijom nastaje »slika« lika ili sredine. Priovedanjem stvaramo radnju. Komentar daje apstraktnu sliku predmeta. Rasprava je postupak iz oblasti nadgradnje koji može da se uklopi u bilo koji od osnovnih postupaka. Njome se realizira jedan od pragmatičkih aspekata komunikacije, vrednovanje. Ovakav pragmatički, resp. operativni aspekt komunikacije je i oglas i poziv. Stvar postaje, znači, takođe, složenija no što se po tradiciji pod njom podrazumeva. Zato zasluzuje detaljniju pažnju. Određeno svetlo u ovo pitanje može se uneti sa tačke gledišta izražajne konцепцијe stila. Zato ćemo se ovom pitanju vratiti na odgovarajućem mestu.

Na nekim mestima uvodne rasprave određene probleme označili smo kao stilističke. To ne znači da im nije mesto i u teoriji teksta. Stil je po svom karakteru pojava koja je bitno povezana sa tekstom. Ali potrebno je da se odele stilističke pojave od opšte problematike teksta. U prošlosti se ovo dvoje često mešalo, a to nije doprinelo ni teoriji teksta, ni teoriji stila. Zbog toga što želimo da pre svega, u osnovnim pitanjima teorije teksta imamo jasniju situaciju, za sada nećemo doticati stilističke probleme.

Ovo što smo nagovestili kao sastojke teksta ne može biti njegova celovita teorija. Trudili smo se da na osnovu dosadašnjih iskustava i saznanja istaknemo nekoliko pojmove koji bi nam dozvolili da pristupimo lingvističkoj formulaciji problema teksta kakvu omogućava generativna metoda.

Napomena:

1) J. Firbas, *The Communicative Function of the English Verb*, Sborník prací FFBU VIII 1959, A 7, Brno, 74 n.

2) Boje bi bilo govoriti o iskustveno-misaonom kompleksu, jer komuniciramo ne samo iskustvene činjenice, već i misao produkte koji se grade na činjenicama. Na to se nadovezuje još i mogućnost da se iskustvo proširuje i maštom, pa i mogućnost njegove potpune nadoknade proizvodima fantazije. No svaka misao podrazumeva neposredno ili posredno određeno iskustvo (i obratno, svako iskustvo ima uvek određene misao oblik), dalje, i plodovi mašte imaju, najmanje, karakter iskustvenih činjenica (mada se ovdje radi o „nerealnom“ iskustvu). Termin *iskustveni kompleks*, znači, samo iz razloga jednostavnosti možemo smatrati odgovarajućim.

3) Termin *tema* je višečaćenski. Onde mu dajemo radni smisao „sadržaj izražavanja iskazan jezičkim sredstvima“. O pojmu motiva kao elementarno tematske jedinice pogledaj Jan Mukářovský, *Máčík Máj, Estetická studie* Kapitoly z české poetiky III, Praha 1948, 151.

4) Potrebu za teorijom teksta naglašavao je ranije Vladimír Skalička (*The Need for a Linguistics of la parole*, Recueil linguistique de Bratislava I, Bratislava 1948, 21 n.). Uporedi i Lubomír Doležel, *O stylu moderní české prózy* (CSAV, Praha 1960, 9 n.).

5) Značenje pojma *tekst* u našem slučaju, nasuprot ubičajenog uzusa ove reči, proširujemo. Tekst je svaki jezički iskaz, izražavanje, ne ograničavamo ga, znači, samo na pisani iskaz.

6) Između semantičke i tematskog plana suštinsku razliku vidi i Lubomír Doležel, *Perspektivy strukturální analýzy literárného díla* (zb. *Struktura a smysl literárního díla*, 74 n.).

7) O aglomeraciji resp. akumulaciji motiva pogledaj Mukářovský, *Kapitoly z české poetiky I*, 113 n., kao i Skalička, c. d., 33 n.

(Poglavlje iz knjige *Text a styl*)
Preveo sa slovačkog
MIHAJLO HARPAŇ

milutin Ž. pavlov

ATAR

Atar prska bulkom runen krvi
galop vranca zemlju žari vlatom
prska zrno sunčokretom dete kikindskog
bačvara
bulkom ovca jagnje doji kletog Odiseja
jagnje
rumen oblak dermu na obrvi
ja sam davno zavađen sa satom
vi zidovi srcem od kolača
krv nas zove da pijemo vino
bulkom ovca jagnje doji kletog Odiseja
jagnje

U ječmu grana kesten lista
a na listu rukopis bez bola
ječmu vlat izbije iz usta Suncu nedra
žeže
grana zvoni poslednju ergelu odbegle
konjice

Igram oko noža dok pletu žice
oko pogace pijanih kumova svadba
noža dva noža između jedne bražde sekru
nebo
u rakljama gole trešnje gavran gre
grakče noć
pletu se ruke snopovima strasti da nikne
lice
žice nad poljem gnezde mrežu gorka li
ženidba
u rakljama gole trešnje gavran gre
grakče noć

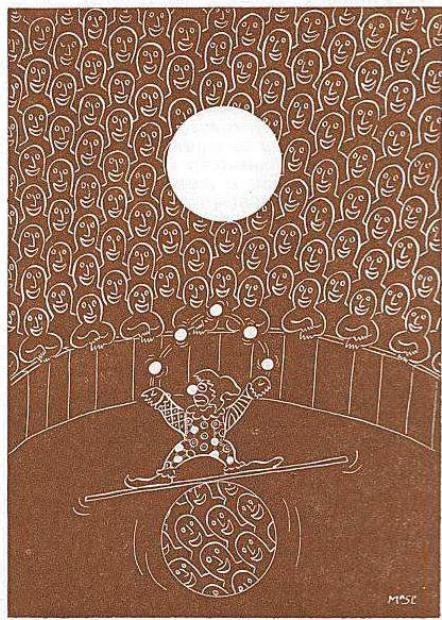
Kome atarom groblje gori
atarom rov zmija bespuće
groblje momačko s gelerom na čelu
krsta
gori salaš pradede kravara urlikom
besnog bika
iza groblja su otvoreni prozori
i suho vrbovo pruće
gori salaš pradede kravara urlikom
besnog bika

Skini curo s glave krčag gline
curo da s vode napijem iz bezdan bunara
s dve ptice vazduh da prevarim
ravniciarske grnčarije
da me gugutka prahom jablana pustum
atarom guguče
gde zakujem ekser teku razvaline
nad sandukom životnog darmara
da me gugutka prahom jablana pustum
atarom guguče

Nemojte pucati u ševu koja se predaje
raspolučenoj narandži smešne svetlosti
pucati mogu samo ubice i bitange
jogunastih trava
u levom plućnom krilu cvetaju trešnje
crvenog oka
ševu čutim dok me pesma izdaje
žena veselo rađa delić žalosti
u levom plućnom krilu cvetaju trešnje
crvenog oka

milan todorov

S PREDU MIŠLJAJEM

karikatura nikole maslovar

ako hoćeš da živiš u snovima, moraš
zažmurti.

onom koji nosi parolu ne vidi se lice.

ideali izneveravaju idealiste!

pesme će svi pisati, zar nikome neće biti
do pevanja?

na političkoj pozornici mnogo je glumaca.

najdalje se čuje busanje u prazna prsa.

bista se može i u blatu izvajati.

nije im dosta što hodam po žici, traže da
igram!